

handen was, leidden er toe dat veruit de meeste kaderleden en arbeidsmannen, hier en daar vermoedelijk niet zonder enthousiasme, de kampen verlieten en op eigen gelegenheid weer hun woonplaats trachtten te bereiken. Het leegstromen begon in het zuiden des lands maar dat voorbeeld werd elders nog diezelfde dag gevolgd – aan het einde van Dolle Dinsdag waren bijna alle arbeidsmannen en was ca. drie-vierde van het kader eenvoudig verdwenen.

Eén dag later, 6 september, werd de Bock door Bethmann afgezet; Bethmann zelf nam de leiding en benoemde een nationaal-socialistisch kaderlid tot hoofd van een nieuwe 'Führungsstab'. Aan strafmaatregelen tegen de duizenden die er de brui aan hadden gegeven, kwam de bezetter niet toe, niet op de 6de september, laat staan op de dag waarop door het leegstromen van de kampen zijn gezag openlijk was getart.

Ook dat tarten had, zo veronderstellen wij, effect buiten de Arbeidsdienst zelf. Zeker, wij nemen aan dat slechts een deel, misschien maar een klein deel, van diegenen die huiswaarts keerden, er in slaagde, nog op Dolle Dinsdag hun woonplaats te bereiken, maar in alle streken waar zich kampen van de Arbeidsdienst bevonden, deden spoedig berichten omtrent het gebeurde de ronde. 'De NSB'ers gaan naar Duitsland en de jongens van de Arbeidsdienst gaan naar huis!' De zaak leek bekeken.

Alsof er geen bezetter meer was

'Geruchten vieren hoogtij', schreef de LO-medewerker Arnold Douwes op de avond van Dolle Dinsdag in zijn dagboek. Hij somde er een paar op: 'Honderdduizend parachutisten in Zwolle, Rotterdam bevrijd, invasie in Noord-Holland, invasie op de Duitse Bocht.'¹ Dat alles had hij in de loop van de dag vernomen. Waar? In Hoogeveen, hemelsbreed op ruim 170 km afstand van de enige stad die al bevrijd heette te zijn: Breda.

Het is niet mogelijk, een volledig overzicht te geven van de geruchten die op die ene dag in alle delen des lands de ronde deden. Dat zou ook nauwelijks zinvol zijn; het waren alle variaties op een-en-hetzelfde thema: de bevrijding is in aantocht. Zo groot was het verlangen naar die bevrijding, zo groot de geladenheid, dat in het westen des lands in vrijwel alle steden rondverteld werd dat de Geallieerde strijdkrachten zich op

¹ 'Dagboek van Arnold Douwes', p. 209 (Collectie LO/LKP, BO-4).